

Liliana Kalita

DOI 10.15290/sw.2022.22.03

Uniwersytet Gdański
Wydział Filologiczny
Instytut Rusycystyki i Studiów Wschodnich
tel.: +48 58 5233038
e-mail: liliana.kalita@ug.edu.pl
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6025-2643>

Tutoring według Dymowów (Сергей Кузнецов *Учитель Дымов*)

Słowa kluczowe: czas wolny, samorozwój, tutoring, eskapizm

Czas wolny, będący przedmiotem refleksji badaczy różnych dyscyplin, ma już wiele definicji. Według Joffre Dumazediera: „W czasie wolnym – każdy może oddawać się dobrowolnie, poza koniecznymi i obowiązkowymi zajęciami zawodowymi, rodzinnymi lub społecznymi, wypoczynkowi, rozrywce albo rozwojowi swej osobowości” [Walczak 1994, 7]. Maria Truskowska-Wojtkowiak podkreśla, iż „czas wolny oscyluje między czasem sacrum a profanum oraz między upodmiotowieniem i uprzedmiotowieniem, by stać się wieloaspektowym fenomenem bycia wolnym” [Truskowska-Wojtkowiak 2012, 8]. Badacze analizujący problem czasu wolnego akcentują przede wszystkim swobodę dysponowania nim po wypełnieniu koniecznych obowiązków, kiedy to czas wolny „może być także przeznaczony na aktywne oraz świadome poszukiwanie nowych celów i wartości, które pozwolą na kształtowanie postawy jednostki wobec jej otoczenia zewnętrznego, a także umożliwią odnalezienie własnej roli w społeczeństwie” [Polcyn, online].

Czas wolny to kategoria historyczna i społeczna, a jego rozumienie wynika m.in. z potrzeb, jakie stawia przed człowiekiem życie w konkretnych realiach czasowo-przestrzennych. Jednym z ważnych obszarów kształtowania człowieka jako jednostki jest szkoła i realizowany w niej model edukacji. W tym zakresie w ostatnich latach nastąpiło wiele istotnych zmian, a jedną z nich jest dostrzeżenie znaczenia nauczania spersonalizowanego, wywodzą-

cego się ze starożytności, a doskonale funkcjonującego od lat w kulturze brytyjskiej, jakim jest tutoring, pojmowany jako „lekcje prowadzone przez jednego nauczyciela z jednym lub kilkoma uczniami” [Siadak 2009, 159]. Agnieszka Pawlak, podążając za koncepcją Davida Wooda, postrzega tutoring jako „rodzaj nieformalnego, naturalnego i spontanicznego nauczania, do którego dochodzi w sytuacjach interakcji społecznej wzbogaconej o naturalnie pojawiające się «okazje edukacyjne»” [Pawlak 2009, 34] i przeciwstawia go nauczaniu formalnemu i zaplanowanemu. To ostatnie, jak wiadomo, jest organizowane przez system państwowy, zgodnie z polityką edukacyjną konkretnej władzy.

Tutoring, bliski korepetycjom, choć z nimi nie tożsamy choćby ze względu na to, iż nie musi być źródłem dodatkowego zarobku, jako pewna nowość dydaktyczna w naszym obszarze kulturowym, nie jest częstym motywem w literaturze, gdy się zatem pojawia (nawet w załączkowej i dalekiej od wypracowanych obecnie modeli) zwraca uwagę i prowokuje chęć analizy jego funkcjonowania w konkretnej estetycznej propozycji. Motyw tutoringu i protagonistów będących prekursorami dzisiejszych tutorów, odnaleźć można w utworze Siergieja Kuzniecowa z 2017 roku *Учитель Дымов*, będącym udanym przykładem współczesnej rosyjskiej beletrystyki. Jako typowa proza, sytuująca się pomiędzy literaturą wysoką a masową jej cechą są „[...] zgrabne fabuły, które mają nie tylko bawić czytelnika, ale również pobudzać go do refleksji – oczywiście bez zmuszania do nadmiernego wysiłku intelektualnego – nie odkrywa przed czytelnikiem «nowych światów», nie wskazuje na mało znane aspekty rzeczywistości” [Ostaszewski 2000, 132].

Powieść Kuzniecowa słusznie porównywana bywa z utworami Ludmiły Ulickiej, których bohaterowie „w warunkach opresyjnego reżimu pozostają przede wszystkim ludźmi prywatnymi, członkami małych emocjonalnych wspólnot: rodzicami, dziećmi czy kochankami. Rzeczywistość historyczno-polityczna wpływa na ich życie, ale nie determinuje go” [Syska 2013, 92]. *Учитель Дымов* to saga rodzinna, fabularnie rozpoczynająca się tuż po II wojnie światowej i trwająca do lat 10. XXI wieku, choć w pamięci bohaterów okres ten poszerzony jest do lat 10. XX wieku za sprawą odwołania do losów Nadieжды, absolwentki Kursów Bestużewa, a zatem w istocie obejmuje całe stulecie. Skomplikowane dzieje Rosji ukazane poprzez biografię postaci również wskazują na podobieństwo pisarstwa Kuzniecowa do strategii typowych dla Ulickiej¹, z którą powinowactwa odnaleźć można także w planie

¹ Piotr Fast wskazuje na epopeiczną tradycję pisarstwa Ulickiej, polegającą na „podjęciu opisu epok ważnych dla rozwoju kraju i społeczeństwa z perspektywy losów pojedynczych ludzi” [Fast 2010, 61].

tematycznym (problem nauki i odpowiedzialności naukowca, obraz kultury undergroundu), jak i etycznym, związanym z pytaniami „o granice wolności człowieka i sens istnienia” [Krycka 2001, 440]. Zdaniem Siergieja Sdobnowa, Kuzniecowa w sadze o rodzie Dymowów postawił przed sobą zadanie „показать право человека на выбор, меняющий его локальную историю при любом режиме: за три поколения в лоне вполне обычной советской семьи не выросли революционные идеи. Они всегда были рядом, но повседневная жизнь оказалась сильнее и ближе” [Сдобнов, online].

Utwór Kuzniecowa przedstawia historię trzech mężczyzn o nazwisku Dymow (właściwie Karpow, ale zostało zamienione panieńskim nazwiskiem matki, co w kontekście wymowy utworu ma znaczenie symboliczne): Władimira, którego okres dojrzałości zawodowej przypada na lata 50., jego syna Walerija, na którego światopogląd duży wpływ miała nieoficjalna kultura lat 70. oraz Andrieja (wnuka Władimira i syna Walerija), przedstawiciela pokolenia, które samodzielne życie rozpoczynało w latach 90., doświadczając skutków transformacji ustrojowej. Władimir z wykształcenia jest chemikiem, Walerij – absolwentem AWF, Andriej – dziennikarzem. Na pewnym etapie swojego życia każdy z mężczyzn podejmuje decyzję, by porzucić wykonywany zawód i zająć się edukacją innych. Działalność ta początkowo przebiega w połączeniu z pracą zawodową, angażując tym samym czas wolny bohaterów, z czasem jednak staje się ostatecznym wyborem stylu życia.

W literaturze przedmiotu ze względu na cel wyróżnia się dwie główne odmiany tutoringów: naukowy (poświęcony pozyskaniu konkretnej wiedzy z danej dyscypliny oraz rozwojowi intelektualnemu) i rozwojowy (dotyczący pracy nad rozwojem zainteresowań, talentów, mocnych stron, wartości, charakteru), przy czym oba rodzaje tutoringów mogą się (i często tak bywa) krzyżować, obejmując jednocześnie pracę nad intelektem i charakterem, tworząc indywidualne warianty odmian głównych. W przypadku bohaterów omawianej powieści mamy do czynienia zarówno z tutoringiem tradycyjnym (naukowym), który realizują Władimir (chemia) i Andriej (literatura rosyjska), jak i rozwojowym w wykonaniu Walerija, co determinowane jest nie tylko osobistymi decyzjami protagonistów, ale też potrzebami określonych czasów i wynikającymi z nich możliwościami. Działania najstarszego z Dymowów skierowane są przede wszystkim na intelekt odbiorcy, jego syna Walerija – na fizyczną i duchową sferę człowieka, istotą systemu pracy Andrieja staje się zaangażowanie emocjonalne odbiorcy. Połączenie tych metod gwarantowałoby zrównoważony rozwój jednostki i jej harmonijne współistnienie w świecie, które Kuzniecowa zdaje się projektować jako ideał, czego sygnałem może być liczba pojedyncza zastosowana w tytule utworu i wyartykułowana

w jego epilogu ocena postawy Dymowów. Jest to zgodne z teorią samostanowienia R.M. Ryana i E.L. Deciego, będącej m.in. punktem odniesienia dla etycznej i efektywnej relacji, na jakiej opiera się tutoring, która zakłada „zaspokojenie podstawowych, uniwersalnych potrzeb wszystkich partnerów interakcji: potrzeby więzi i bezpieczeństwa, potrzeby autonomii i potrzeby kompetencji” [Brzezińska, Appelt 2013, 13], a więc podstawowych potrzeb psychicznych jednostki. Tutoring bowiem, jak dowodzi Wojciech Welskop, odwołuje się do przekonania, „że w naszym społeczno-emocjonalnym «istnieniu» zachodzą interakcje między różnymi sferami życia, a nie jest to jedynie, jak tradycyjnie uważano, zbiór poszczególnych sfer, które nie mają ze sobą nic wspólnego” [Welskop 2013, 137], zatem rolą tutora nie jest tylko – jak ma to miejsce w dominującym jeszcze w wielu systemach modelu edukacji – podawanie wiedzy, ale motywowanie do samodzielnego, wymagającego nieustannego namysłu nad procesem kształcenia oraz możliwościami ucznia, jej pozyskiwania. Tutor – by sięgnąć do współczesnych pojęć – jest zarówno mentorem, jak i coachem: wyznacza jednostce drogę poszukiwań i pobudza do samodzielnego myślenia, ale występuje też w roli doradcy i osoby dzielącej się własnym doświadczeniem.

Każdy z bohaterów analizowanego utworu wykracza poza narzuconą przez społeczne uwarunkowania funkcję, wskazując tym samym na sztywne ograniczenia systemowe, nie uwzględniające ambicji i potrzeb osobowych jednostki. Władimir, świadomy, iż nie wpisuje się w schemat wykładowcy-urzędnika bezrefleksyjnie referującego treści programowe, ze swojej postawy czyni przedmiot osobistej dumy:

– Я преподаю химию, а учу я – мыслить, потому что это единственное, чему можно научить. Можно преподавать физику, математику, немецкий язык, да хоть историю древнерусской литературы – тема не важна, важен метод и, как бы сказали немцы, рефлексия о нем. Ну а поскольку для умного человека нет ничего интересней, чем мыслить, то умным студентам интересно со мной. Вот и всё².

Autorytet Władimira, realizującego, według typologii Mairead Owen, profesjonalny model tutoringu [Welskop 2013, 134] sprawia, że podział na sferę pracy i życia osobistego, a zatem i czasu wolnego bohatera, ulega zaburzeniu, powodując częste przenikanie się tych obszarów, co zostało odzwierciedlone w powieści z perspektywy żony Władimira – Oli:

² Wszystkie cytaty zaczerpnięte zostały z elektronicznej wersji utworu. [C. Кузнецов, online].

Оля давно уже привыкла, что студенты и аспиранты ходят к ним без предупреждения [...] Она быстро научилась распознавать в потоке речи отдельные термины – например, «катализатор» или «абсорбция», но не попыталась понять, что они значат. Ей казалось, понимание разрушит волшебство, благодаря которому химические термины превращались в заклинания, а Володя возвышался до мага и кудесника [С. Кузнецов, online].

Słowo „tutor” oznacza z łaciny opiekuna, a zatem, jak wskazuje Monika Dawid-Sawicka „powinien być [...] przewodnikiem i towarzyszem, pokazującym możliwości i rozwiązania. Jest także partnerem, obecnym w trudnych chwilach, pomagającym zrozumieć rzeczywistość oraz sojusznikiem pomagającym dotrzeć tam, dokąd zmierza podopieczny” [Dawid-Sawicka, online]. Zasadę tę doskonale, jak się wydaje, rozumie Władimir, który w swojej wypowiedzi zwraca uwagę ponadto na dość ważny element tutoringów – dojrzałość i samoświadomość studentów („умные студенты”), będącą nieodłącznym elementem relacji mistrz–uczeń, wskazując tym samym, iż ta metoda nie może być stosowana w odniesieniu do masowej edukacji, a jest raczej alternatywą skierowaną do uzdolnionych jednostek.

Podobnie jak ojciec, własną metodę pracy z podopiecznymi wypracowuje Walerij – „tutor podziemia”, dla którego początkowe zainteresowanie jogą, jako przeciwwagą dla banalnych i doskonale opanowanych ćwiczeń fizycznych, przeradza się z czasem w praktykowanie ascezy, zgłębianie filozofii Carlosa Castanedy, by ostatecznie przynieść mu powszechne uznanie w kraju i poza jego granicami:

Он станет объяснять своим ученикам, что цель их занятий – не безумие, не взлом блейковских врат восприятия, нет, напротив, они должны стремиться к успокоению ума, и потому их цель – не экзальтация и экстаз, а умиротворение и покой.

– А если вы хотите потрясений, ищите себе другого учителя, уходите отсюда! – будет говорить им Валера строго и сурово, чтобы не осталось сомнений, что это все очень важно. Но, сказав „уходите отсюда!” , он вдруг улыбнется, всего на мгновение, улыбнется той самой открытой, унаследованной от отца улыбкой – и после этого ни один ученик не покинет зал.

[...]

Возможно, потому за двадцать без малого лет Валера ни разу не столкнется с ученическими психозами, самоубийствами и безумием, проклятыми спутниками всех наставников, начинавших свою работу в глухом советском подполье [С. Кузнецов, online].

Tutoring, zakładający szczególnie sposób relacji tutora i ucznia, polegający na „dialogu i wymianie spostrzeżeń, myśli i wiedzy” [Dawid-Sawicka,

online] – w odróżnieniu od edukacji formalnej – pozwala na inne podejście do błędów (są punktem wyjścia do poznania tego, co nowe) i unikaniu oceniania według określonych z góry schematów. Sprzyja to rozwojowi zainteresowań i zaangażowaniu w proces zarówno ucznia, jak i nauczyciela (ten ma swobodę wyboru metodologii, jaką się posługuje). Jest to doskonale widoczne w relacjach Andrieja Dymowa początkowo z pierwszą jego uczennicą Liżą Szczegłową (Amerykanką rosyjskiego pochodzenia, córką dawnej ukochanej Andrieja), a następnie z innymi uczniami:

В конце концов, если у меня получается с Леной по скайпу, подумал он, почему не получится с живыми учениками? Если, конечно, найдутся дети, которым нужно не сдать экзамен, а понять и полюбить литературу. Такие дети нашлись. Сначала их было трое, потом пятеро [С. Кузнецов, online].

Istotnym elementem tutoringów jest dbałość o zapewnienie uczniom dużej przestrzeni wolności i dobrowolność udziału w procesie kształcenia – losy bohaterów powieści Kuzniecowa są dowodem, iż te wartości były integralnym elementem technik edukacyjnych Dymowów, sprzyjających rozwojowi intelektualnemu i emocjonalnemu podopiecznych oraz gwarantujących im w przyszłości sukces osobisty i zawodowy.

Bohaterowie powieści, ze względu na czasy i miejsce ich aktywności, nie mogli opierać się na opracowanych i spisanych zasadach tutoringów, więc ich praca miała w dużej mierze charakter intuicyjny, była efektem procesu poszukiwania i doboru metod oraz ich wdrażania i sprawdzania w konkretnych realiach historyczno-społecznych. Sukces, jakim zaowocowały te działania, poprzedzony był zarówno decyzją o zmianie dotychczasowego stylu życia (Walerij, Andriej), czy też wzbogacenia go o dodatkowe elementy (Władimir), jak też koniecznością wygospodarowania czasu niezbędnego do pozyskania nowych kompetencji, czy udoskonalenia już istniejących. Motywacja do obrania innej drogi życiowej była u poszczególnych bohaterów różna z punktu widzenia miejsca zajmowanego w społeczeństwie, choć determinował ją jednakowy czynnik psychologiczny – umiłowanie wolności i potrzeba jej zachowania niezależnie od okoliczności. Władimir w byciu nauczycielem szukał ucieczki od wykonywania zadań zleczanych przez partię (jako wybitny chemik obawiał się umieszczenia w szaraszce), Walerijem kierowała chęć uniezależnienia się od utrwalonych form funkcjonowania („[...] вся эта война с советской властью... нет, это не для меня. Много чести этой власти, чтобы я с ней воевал. Я предпочитаю ее не замечать”), Andriej natomiast po okresie entuzjazmu charakterystycznego dla rzeczywistości rosyjskiej lat 90., kiedy to jako człowiek wolnego

zawodu uległ konsumpcjonistycznemu stylowi życia i pogrążył się w hedonistycznych rozrywkach, zaczął na początku XXI wieku odczuwać przesyt jednorodnych wrażeń i wynikającą z nich pustkę egzystencjalną. Każdy z bohaterów znalazł się więc w sytuacji kryzysu tożsamościowego, generującego zwrot życiowy, poprzedzony autorefleksją nad wieloletnimi formami funkcjonowania i ich kosztami emocjonalnymi. Niezadowolenie mężczyzn z ich dotychczasowego bytu i pragnienie ucieczki od rzeczywistości w obszar nauczania przywodzi na myśl działania eskapistyczne i „świadomość eskapistyczną”, łączącą protagonistów. Jak zauważa Olesia Mołczanowa, eskapizm nie polega jedynie na odrzuceniu świata realnego na rzecz sfery wyobrażeń, czy fizycznego porzucenia oswojonej przestrzeni, ale również ma miejsce wówczas, gdy „при отсутствии изоляции от общества человек перестает проявлять интерес к известным ему закономерностям и ценностям мира”, a jego powodem w obecnych czasach stają się „все усложняющиеся социальные требования” [Молчанова, online]. Według Ernsta Blocha natomiast eskapizm może być „szczerym substytutem rewolucji” [Seryczyńska 2017, 248], pozwalającym w pokojowy sposób dokonywać zmian najpierw w indywidualnym sposobie funkcjonowania, by z czasem, poprzez wskazywanie innego wzorca i osobisty przykład, oddziaływać na społeczeństwo. Eskapizm ma więc walor rozwojowy, pozwala lepiej poznać samego siebie, odnaleźć własną drogę, skoncentrować się na zaspokajaniu swoich rzeczywistych potrzeb, analizować własne emocje, a nie żyć pod dyktando systemu; sprzyja on indywidualizacji człowieka, odróżnianiu się od bezrefleksyjnie na ogół wegetującego pod dyktando władzy masowego obywatela. Zdaniem Jeleny Trufanowej, świadomość eskapistyczną cechuje „тот особый способ познания мира и самого себя, который придает человеческому бытию неисчерпаемую глубину, насыщенность, разнообразие, множественность. Без способности к эскапизму каждый индивид был бы лишь строго определенной социальной функцией, неспособной к развитию, к конструированию себя, к трансформации” [Труфанова 2012, 97]. Uwzględniając powyższe ustalenia, wybór przez bohaterów roli tutora-mistrza ma, jak można sądzić, wymiar eskapistyczny i jest „miękką” formą negacji otaczającej rzeczywistości, uniezależnienia się od reguł, stworzonych czy to przez władzę (Władimir i Walerij), czy przez styl życia zglobalizowanego świata, które zawłaszczają czas (również wolny) człowieka.

Symboliczna „ucieczka” protagonistów przyjmuje różne modele – w przypadku Władimira będzie to ruch w przestrzeni, którego geograficznym wyznacznikiem są: Petersburg – Moskwa – Kujbyszew – Grekopol – Ensk – i ponownie Moskwa. Podobne rozwiązanie wybierze ostatecznie An-

dziej, który z ogarniętej białą rewolucją Moskwy uda się do Tuły, by tam podjąć pedagogiczne wyzwanie. W przypadku Walerija można mówić w zasadzie o eskapizmie duchowym, przy czym początkowa koncentracja na osiągnięciu doskonałości wewnętrznej, w latach 90. przyjmuje postać współpracy z powstającymi, a mającym podstawy reżimowe sięgające struktur KGB, biznesem, co stanie się źródłem jego bankructwa, ale jednocześnie potwierdzeniem głoszonych przez niego prawd, którym guru Wal na pewnym etapie się sprzeniewierzył.

Potrzeba zmiany, wypełnienia niesatysfakcjonującej egzystencji nowymi działaniami, wyznaczenia nowych celów nie byłaby możliwa bez wyboru protagonistów samorozwoju jako sposobu wykorzystania czasu wolnego. Zdaniem badaczy „zachowania człowieka w czasie wolnym związane są ze stosunkowo największą swobodą wyboru, świadczą one najlepiej o jego rzeczywistych dążeniach, postawach, systemie wartości” [Przeclawski 1997, 76], zaś „gospodarowanie czasem wolnym, organizowanie czasu wolnego to nic innego jak wykorzystywanie go w celu osiągnięcia pewnych wartości, w celu przekształcenia siebie i warunków swego życia zgodnie ze swymi planami, potrzebami i aspiracjami” [Ostrowski, Przeclawski 1979, 7]. Urzeczywistnianie indywidualnych ambicji przez bohaterów, koncentracja na wewnętrznym rozwoju, poszukiwanie w sobie źródeł subiektywnej intelektualnej i emocjonalnej satysfakcji i dzielenie się nimi z otoczeniem, to zawarta w idei powieści metoda wpływu na zmianę świata:

– Малые дела, – говорил Володя, – вот что реально изменит мир. Достаточно революций, довольно террора. Только воспитание людей, только мелкие изменения. Шаг за шагом, медленно, но верно [С. Кузнецов, online].

Uczenie – nowoczesne, relacyjne, zindywidualizowane – sprzyja ewolucyjnemu przekształcaniu społeczeństw przez akcentowanie roli jednostki i jej wpływu na świat, jak zdaje się dowodzić Kuzniecowa i o czym świadczą ukazane losy podopiecznych Dymowów. Choć oczywiście rodzi się pytanie, czy postawa „не быть, не состоять, не голосовать «за», но и «против» тоже не голосовать, находить тонкий зазор между соучастием и прямой конфронтацией и при этом всегда делать то, что любишь и считаешь важным [...]” [Юзефович, online], to nie propozycja konformizmu, prowadząca do kształtowania się de facto biernego społeczeństwa, którego obywatele unikając społecznego zaangażowania i jednoznacznie wyrażanych stanowisk wobec rzeczywistości, zatracają swoje człowieczeństwo, przekształcając się w obojętne egocentryków? Czy może – wręcz przeciwnie – eskapizm (również w formie tutoringów) to jedyna możliwa postawa czasów obecnych, pozwalająca skoncentrować się na rozwoju osobistym,

opartym na docenianiu tu i teraz, z pominięciem tych obszarów rzeczywistości zewnętrznej, na które nie mamy realnego wpływu i których nie możemy w pełni kształtować.

Siergiej Kuzniecowa koncepcją swoich bohaterów wpisuje się w nurt najnowszej prozy rosyjskiej o tematyce edukacyjno-wychowawczej, jak np. *Класс коррекции* Jekateriny Muraszowej (2004, postać Siergieja Anatoliewicza zaangażowanego w kulturalny rozwój marginalizowanych ze względu na niedostosowanie uczniów), *Географ глобус пропил* (2005) Aleksieja Iwanowa (Wiktor Siergiejewicz Służkin swoją postawą i relacjami z uczniami realizuje model tutora nastawionego na osobowo-emocjonalny rozwój podopiecznych), czy *Зеленый шатер* (2011) Ludmiły Ulickiej, którego bohater – Wiktor Juliewicz Szengeli – wybierając nowatorskie formy przekazywania wiedzy i uważne, pełne zrozumienia oraz wsparcia towarzyszenie w dojrzewaniu uczniów, wykazuje się postawą typową dla tutoringu rozwojowego. Z Dymowami łączy go ponadto niezadowolenie z sytuacji w ojczyźnie, a zatem jego działalność jest również formą eskapizmu.

Utwór Kuzniecowa nawiązuje również do zapoczątkowanej sztuką Denisa Fonwizina *Nedorostek* (*Недоросль*, 1783) „linii nauczycielskiej” w prozie rosyjskiej, świadomie ją przełamując. U klasyków (Fonwizin, Puszkina, Tołstoj, Czechow) nauczycieli – nierzadko z przypadku – cechowało leniwość i pijaństwo, ale też potrzeba formowania młodego człowieka zgodnie z własnymi wyobrażeniami. W najnowszej prozie rosyjskiej model ten jest częściowo realizowany (Iwanow), ale też podlega zmianie – u Kuzniecowa nauczanie ma charakter procesualny i odbywa się w duchu liberalno-progresywnym uwzględniającym autonomię jednostki (zarówno nauczyciela, jak i ucznia).

Jak dowodzą losy bohaterów powieści Siergieja Kuzniecowa poświęcanie czasu wolnego na tutoring nie jest jego stratą, a satysfakcjonującą nauczyciela formą jego spożytkowania.

Literatura

- Brzezińska A. I., Appelt K., 2013, „Tutoring” nauczycielki – „tutoring” rówieśniczy: aspekty etyczne, „Forum Oświatowe” t. 25, nr 2(49), s. 13–29, [online], <https://forumoswiatowe.pl/index.php/czasopismo/article/view/39/66>, [15.09.2021]
- Dawid-Sawicka M., *Budzenie ze snu. Czego nie wiemy o tutoring*, [online], <https://epale.ec.europa.eu/pl/blog/budzenie-ze-snu-czego-nie-wiemy-o-tutoringu>, [15.09.2021]
- Fast P., 2010, *Rozumem Rosji nie ogarniesz... Szkice o książkach*, Mikołów.

- Krycka I., 2001, *O powieści Ludmiły Ulickiej „Казус Кукоцкого”*, „Studia Rossica” nr XII, s. 435–440.
- Kuznecov C., 2017, *Učitel’ Dymov* [Кузнецов С., *Учитель Дымов*], [online], <http://loveread.ec/read.book.php?id=67306&p=1>, [13.09.2021]
- Molčanova O.V., 2019, *Ėskapizm geroev V. Nabokova i A. Kamû* [Молчанова О.В., *Эскапизм героев В. Набокова и А. Камю*], [online], <https://nsportal.ru/shkola/literatura/library/2019/07/12/statya-eskapizm-geroev-v-nabokova-i-a-kamyu>, [18.09.2021]
- Ostaszewski R., 2000, *Dolna strefa stanów średnich*, „Twórczość” nr 3, s. 131–132.
- Ostrowski P., Przeclawski K., 1979, *Wstęp*, [w:] *Po pracy i nauce. Wzory zachowań młodzieży w czasie wolnym*, red. K. Przeclawski, Warszawa, s. 5–12.
- Pawlak A., 2009, *Tutoring dziecięcy w procesie nauczania – uczenia się dzieci siedmioletnich i ośmioletnich*, Lublin.
- Polcyn S., 2019, *Ewolucja czasu wolnego na przestrzeni dziejów. Gry komputerowe jako współczesna forma wolnoczasowa*, [online], <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/bhw/article/view/19814/19648>, [15.09.2021].
- Przeclawski K., 1993, *Czas wolny dzieci i młodzieży*, [w:] *Encyklopedia Pedagogiczna*, red. W. Pomykało, Warszawa, s. 75–77.
- Sdobnov S., 2017, *Sergej Kuznecovypustil novyj roman “Učitel’ Dymov”* [Сдобнов С., 2017, *Сергей Кузнецов выпустил новый роман “Учитель Дымов”*], [online], <https://www.vedomosti.ru/lifestyle/articles/2017/09/27/735500-sergei-kuznetsov>, [18.09.2021].
- Seryczyńska B., 2017, *Camino a eskapizm*, [w:] *Dziedzictwo religijne i kulturowe drogi św. Jakuba – w 30. rocznicę uznania szlaku za pierwszy europejski szlak kulturowy*, red. Ks. P. Roszak, F. Mróz, Ł. Mróz, s. 243–254.
- Siadak G., 2009, „Private tuiton” i „private tutoring”, czyli o korepetycjach w polskim systemie edukacji, „Forum Dydaktyczne: przeszłość, terażniejszość, przyszłość” nr 5–6, s. 159–164, [online], <https://repozytorium.ukw.edu.pl/bitstream/handle/item/1789/Goretta%20Siadak%20Private%20tuiton%20i%20private%20tutoring%20czyli%20o%20korepetycjach%20w%20polskim%20systemie%20edukacji.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, [18.09.2021].
- Syska K., 2013, *Zapotrzebowanie na zwyczajność (szkic o prozie Ludmiły Ulickiej)*, „Nowa Europa Wschodnia” nr 6, s. 88–93.
- Truszkowska-Wojtkowiak M., 2012, *Fenomen czasu wolnego*, Gdańsk.
- Ūzefovič G., 2017, *Bezumie i norma, real’nost’ i bred. V treh russkih (otličnyh!) romanah «Petrovy v grippe i vokrug nego», «Učitel’ Dymov», «Princ Inkognito»* [Юзефович Г., 2017, *Безумие и норма, реальность и бред. В трех русских (отличных!) романах «Петровы в grippe и вокруг него», «Учитель Дымов», «Принц Инкогнито»*], [online], <https://meduza.io/feature/2017/09/09/bezumie-i-norma-realnost-i-bred-v-treh-russkih-otlichnyh-romanah>, [18.09.2021].
- Walczak M., 1994, *Wychowanie do wolnego czasu*, Zielona Góra.

- Welskop W., 2013, *Rola nauczyciela-tutora w procesie wspierania rozwoju osobistego uczniów*, [w:] *Edukacja – wczoraj, dziś i jutro*, t. 6, s. 125–140, [online], https://www.researchgate.net/publication/260081367_Rola_nauczyciela-tutora_w_procesie_wspierania_rozwoju_osobistego_uczniow, [24.09.2021]
- Trufanova E., 2012, *Èskapizmi èskapistskoe soznanie k opredeleniû ponâtiij*, „Filosofiâ i kul'tura” nr 3 (51), s. 96–107, [online], <https://nbpublish.com/library-get-pdf.php?id=17971>, [21.09.2021]. [Труфанова Е., 2012, *Эскапизм и эскапистское сознание к определению понятий*, „Философия и культура” № 3 (51), с. 96–107.]

TUTORING ACCORDING TO THE DYMOVS
(SERGEY KUZNETSOV, *УЧИТЕЛЬ ДЫМОВ*)

ABSTRACT

Key words: free time, self-development, tutoring, escapism

The subject of the considerations is the free-time educational activity of the protagonists of Sergey Kuznetsov's novel, which can be considered as an example of both scientific and developmental tutoring. The writer, using the genre of the family saga, through the fate of Vladimir, Valery and Andrei, shows one hundred years from the history of Russia in the context of the influence of politics on an individual's life. Fear of power, rebellion against it, or, finally, disappointment with the current social situation become an incentive for the characters to seek alternative forms of fulfillment. Tutoring is therefore a form of escapism from reality, and its implementation reflects the spirit of the times in which the Dymovs live.